

УДК 338.242.2

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Чорна О.М., к.е.н., асистент, ДонНУ,
Кравченко М.А., студентка, ДонНУ

В статті викладений авторський підхід щодо регулювання інноваційної діяльності в Україні у вигляді концепції механізму державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Систематизовано методи, форми і заходи державного управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання. Запропонована концепція дозволить гармонізувати економічні інтереси держави, регіонів і окремих суб'єктів інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: інноваційна діяльність, механізм управління інноваційною діяльністю, інноваційний товар (послуга), кластер, інноваційна стратегія, інноваційна культура, інноваційна структура.

ВСТУП

Актуальність дослідження механізму державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання пов'язана з тим, що на сучасному етапі основним критерієм ефективного розвитку є якість і швидкість впровадження нових інформаційно-технологічних систем і управлінських підходів шляхом відповідної спрямованості інноваційної політики. Адаптація, гнучкість реакції держави на вплив зовнішнього середовища забезпечується, насамперед, інноваційною діяльністю компаній. В той же час потребують обґрунтування питання створення потужної інноваційної системи розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В промислово розвинених країнах світу частина нових або вдосконалених технологій, продукції, обладнання, які містять у собі нові знання або рішення, становить близько 90% приросту валового внутрішнього продукту [1].

Частка України на ринку інноваційної продукції світу становить приблизно 0,05-0,1 %. Це є свідченням того, що інноваційні процеси в Україні не стали істотним фактором зростання ВВП. Без активізації інвестиційно-інноваційних процесів неможливе підвищення ефективності виробництва і поліпшення добробуту населення України, особливо в умовах подолання системної кризи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблеми вибору форм, методів і заходів управління інноваційною діяльністю досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців: Ю. Бажал [2], Д. Гвішіані [3], М. Денисенко [4], П. Друкер [5], Д. Кейнс, О. Кузьмін [6], О. Лапко [7] та ін. Однак поза увагою дослідників залишилися такі аспекти, як необхідність урахування багаторівневого характеру управління інноваційними процесами і, відповідно, обґрунтування концепції механізму державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є впорядкування в єдиний комплекс методів, форм і заходів державного управління інноваційною діяльністю, що сприятиме підвищенню ефективності національної економіки. Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки необхідно забезпечити взаємодію науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери, узгодження нормативно-правового аспекту управління інноваціями, підтримку та інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності, розвиток інноваційної інфраструктури. Для результативного управління інноваціями на макроекономічному рівні необхідно забезпечити належне фінансування інноваційних проектів, заохочення працівників-розробників інновацій, узгодження нормативно-правового аспекту управління інноваціями. Державне управління є формою будь-якого зовнішнього вираження конкретних однорідних дій державного органу та його структурних підрозділів і службових осіб, які здійснюють функції управління.

Схема концепції механізму державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні наведена на рис. 1.

Принципами механізму державного регулювання інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання є наступні:

1. Формування нормативно-правової бази у інноваційній сфері.

2. Забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери.

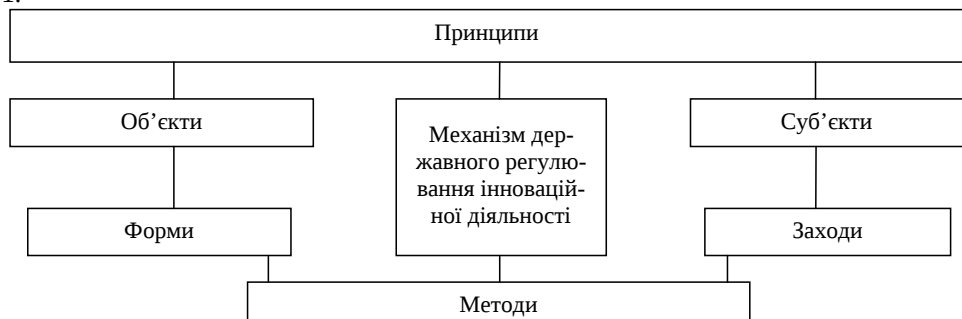

Рис. 1. Схема концепції механізму державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні

3. Використання ринкових механізмів, підтримка підприємництва у науковій сфері.
4. Захист вітчизняної продукції на внутрішньому ринку і її просування на зовнішній ринок.
5. Здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики в інноваційній сфері.
6. Інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності.
7. Сприяння розвитку інноваційної інфраструктури.
8. Підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

До суб'єктів державного регулювання інноваційною діяльністю належать фізичні і юридичні особи України та іноземних держав, особи без громадянства і об'єднання зазначених осіб.

Об'єктами державного регулювання інноваційною діяльністю виступають:

- інноваційні програми;
- проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробничі процеси і обладнання;
- організаційно-технічні рішення;
- засоби видобування і переробки сировини;
- формування споживчого ринку.

До форм управління належать правові, неправові, організаційні, економічні, інституційні. Правові форми охоплюють укладання договорів, діяльність із забезпечення громадського порядку, дотримання загальнообов'язкових правил, установлених центральними та місцевими органами виконавчої влади, застосування нею різних економічних санкцій, заходів адміністративного примусу до порушників юридичних норм. Неправові форми полягають у вчиненні певних управлінських дій, які безпосередньо не пов'язані з актами управління.

Форми управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання не є сталими. Вони залежать від зовнішніх і внутрішніх умов, способів застосування, особливостей об'єкта управління тощо.

Методи управління інноваціями класифікуються за низкою ознак: перша за все, за формами управління, серед яких слід виокремити методи прямого та непрямого впливу, та за засобами управління, серед яких — правочинні, адміністративні, економічні методи.

Прямий вплив держави на інноваційну діяльність виявляється в організації відповідної діяльності з визначенням стратегічних завдань і пріоритетів, розробкою концептуальних засад інноваційної політики, впровадженням державних програм з необхідним фінансовим забезпеченням. Непрямий вплив держави на інноваційні процеси зумовлено створенням сприятливого для активізації інноваційної діяльності економічного середовища та рівнем розвитку відповідної інфраструктури. Його забезпечено виконанням завдань і застосуванням стимулюючих методів інноваційної діяльності (наданням податкових пільг, пільговим кредитуванням і субсидуванням; страхуванням інвестицій; гарантуванням їх повернення; наданням права на прискорену амортизацію устаткування). Застосовуючи прямі і непрямі методи державного управління, влада може сповільнити чи прискорити темпи інноваційного процесу.

Основними заходами щодо управління інноваційною діяльністю є наступні:

- страхування від ризиків;
- організація виставкової діяльності;
- формування системи маркетингової інформації;
- використання засобів стимулюючого характеру; фінансування програм з обміну науковими кадрами;
- полегшення доступу до систем науково-технічної інформації;
- впровадження пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Реалізації зазначених заходів щодо управління інноваційною діяльністю сприятиме запровадження в Україні:

- міжнародних стандартів надання юридичних, посередницьких, консультаційних та інших послуг суб'єктам міжнародного інноваційного співробітництва;
- формування сприятливого середовища для залучення інвестицій та інших фінансових ресурсів до інноваційної діяльності;
- підтримка суб'єктів малого бізнесу в інноваційній сфері щодо міжнародних зв'язків [8].

Серед основних недоліків розвитку інноваційної сфери в Україні на сучасному етапі розвитку слід виділити:

- невизначеність концептуальних засад державної політики;
- недостатній рівень координація дій центральних органів виконавчої влади щодо інституційного забезпечення інноваційного розвитку;
- слабкість та непослідовність проведення науково-технічної та інноваційної політики;
- нерозвиненість інноваційної інфраструктури;
- низький рівень інноваційної культури суспільства;
- незадовільну ситуацію з реалізацією пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Подолати окреслені недоліки можливо шляхом узгодження державної фінансової, податкової політики з державною політикою у сфері освіти, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності завдяки низці заходів. По-перше, завдяки розробці та затвердженню Стратегії інноваційного розвитку України. Але перш ніж розробляти та затверджувати Стратегію інноваційного розвитку України, необхідно, передусім, визначити причини трансформаційних невдач попереднього періоду, серед яких:

- запозиченість рецептів розвитку;
- непослідовність та хаотичність державної політики змін;
- неподоланність розколів у суспільстві;
- державницька незрілість управлінських еліт.

Для недопущення вищезазначених невдач необхідна термінова модернізація усього комплексу економічних відносин та інституцій в країні.

По-друге, завдяки створенню інноваційних структур, як інституційних механізмів забезпечення реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності (рис. 2). Сприяння створенню таких структур має на меті створення перш за все конкурентоспроможного товару/послуги, якість якого/якої відповідала б міжнародним стандартам, а ціна на товар/послугу урівноважувалась би за рахунок зростання частки доданої вартості, об'єктів права інтелектуальної власності та зменшення накладних витрат.

Організаційною формою механізму реалізації інноваційного конвеєру, що фактично втілює ідею управління життєвим циклом продукту: від виникнення ідеї до повної утилізації або ж заміни товару, є інноваційний кластер.

Вітчизняними прикладами достатньо успішного функціонування кластерних структур на муніципальному та регіональних рівнях може слугувати керамічний кластер у м. Слов'янську Донецької області, гранітний кластер у Житомирській області, будівельний кластер у Хмельницькій області, деревообробний кластер у м. Рокитне Рівненської області.

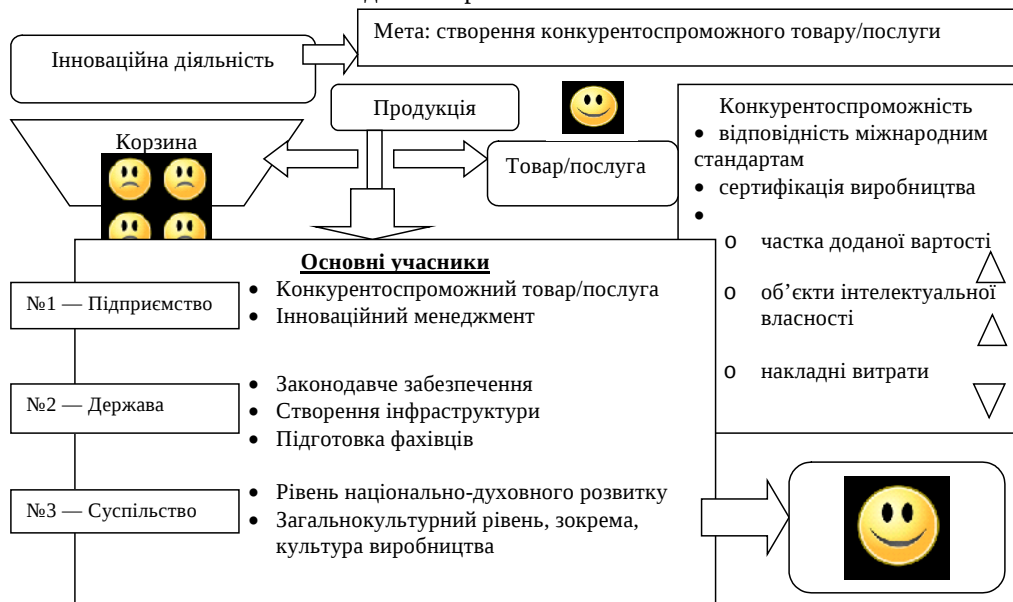

Рис. 2. Створення інноваційних структур, як інституційних механізмів забезпечення реалізації пріоритетів інноваційної діяльності

Незважаючи на вибух «кластерної активності», кластеризація національної економіки знаходиться на початковій стадії і має несистемний, епізодичний характер, доказом чого є невиконання запланованої програми Державним агентством України з інвестицій та інновацій створення 10-ти національних кластерів, які відображено на рис. 3.

По-третє, завдяки підвищенню рівня інноваційної культури суспільства, яка б формувала позитивне ставлення громадян до інноваційної діяльності через її популяризацію, виховання творчого мислення, якості підготовки фахівців з питань менеджменту інноваційної діяльності.

Рис. 3. Національні інноваційні кластери в Україні

ВИСНОВКИ

Для ефективного управління інноваціями на рівні держави необхідно забезпечити належне фінансування інноваційних проектів і заохочення працівників — розробників інновацій та нормативно-правовий аспект процесу управління інноваціями.

До критеріїв забезпечення стабільного розвитку виробництва та створення нової наукоємної та високотехнологічної продукції слід віднести такі, як: підвищення питомої ваги підприємств — користувачів інноваційних продуктів, збільшення їх прибутку від використання винаходів, моделей, промислових зразків на рівні регіону, розширення масштабів виробництва та використання інноваційних продуктів.

Для широкого використання можливостей регіонів України щодо розробки інноваційних проектів, які відповідали б місцевим потребам та міжнародним стандартам, важливо виявити і усунути недоліки у формах і методах управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні, а також створити ефективну систему стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Крім того, необхідно забезпечити правове регулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях й етапах життєвого циклу інновацій.

Для зменшення кількості документів і кількості зовнішніх (контролюючих) і внутрішніх зв'язків необхідно створювати максимально інтегровані системи управління, що являють собою частину загального менеджменту організації, відповідного до вимог двох або більшої кількості міжнародних стандартів (стандарти серії ISO900, 14000, 9001; стандарти серії OHSAS 18000; стандарти серії SA 8000).

Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України, свідчать, що вдосконалення управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання — один з найефективніших методів активізації їх діяльності. Ефективні зміни механізму управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання сприятимуть інтенсифікації виробничо-господарської діяльності та впровадженню новітніх технологій в процеси виробництва та відтворення в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Парламентські слухання «Економічна політика України: актуальні питання» // Економіст. — 2004. — №6. — С. 19-38.
2. Економічний розвиток і державна політика: Навч. посібник / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. За заг. ред. Ю. Єханурова та І. Розпутенка. — К.: Вид-во УАДУ, 2001. — 480 с.
3. Гвишиани Д.М. Организация и управление. / Гвишиани Д.М. — 2-е изд., дополн. — М.: «Наука», 1972. — 536 с.
4. Провайдинг інновацій: Підручник / За ред. М.П. Денисенка. — К.: Вид-во «Професіонал», 2008. — 448 с.
5. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. / Друкер Питер Ф. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. — 272 с.
6. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія. / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова. — Львів: ЛБІ НБУ, 2003. — 233 с.
7. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: Монографія. / О.О. Лапко. — К.: ІЕП НАН України, 1999. — 254 с.
8. Шмігельська З. Концептуальні напрями організації управління інноваційною діяльністю / З. Шмігельська, Н. Зінько // Проблеми науки. — 2007. — № 3. — С. 9-17.